

بسم الله الرحمن الرحيم

◇ یادداشت سردبیر

باربارا بل نویسنده یکی از مقاله‌های شمارهٔ حاضر فصلنامه در نوشته‌اش از کتابشناسی ملی به حافظهٔ ملی تعبیر کرده است. البته این سخن بدیعی نیست، اما تذکاری است که مسئولیت و رسالت خطیر کتابخانهٔ ملی را در نشر آن یادآوری می‌کند. استفاده از تعبیر "حافظهٔ ملی" از دو دیدگاه قابل تأمل است: یکی جامعیت و دیگری صحت.

از آنجایی که مورد اعتمادترین سند نشر کتاب در جامعه کتابشناسی ملی است، باید تلاش برای جامعیت بخشیدن به چنین متنی، حتی اگر هزینه‌ای مناسب خود را می‌طلبد، با استفاده از کلیهٔ وسایل و مجراها صورت گیرد. باید بپذیریم که همگان از اهمیت تاریخی کتابشناسی ملی آگاه نیستند و رسالت آینده‌نگرانهٔ آن را در نمی‌یابند؛ به همین دلیل ممکن است چندان پایبند ارسال قطعی آثار خود نباشند یا سازمان‌های ذیربط در انجام درست مأموریت خود در ارسال مواد منتشر شده دغدغه‌ای به خود راه ندهند. آنچه در این میان صدمه می‌بیند کتابشناسی ملی است. هر چند فهرست‌نویسی پیش از انتشار می‌تواند نقیصه‌های احتمالی را تا حدودی مرتفع سازد، لیکن این امر در مورد همهٔ انتشارات صدق نمی‌کند، و هنوز هم مراکزی هستند که کتب منتشرهٔ خود را به سازمان مربوط نمی‌فرستند و حتی خود اقدام به تهیه و درج فهرست پیش از انتشار می‌کنند.

برای درک درست از اهمیت جامعیت کتابشناسی ملی، فرض کنیم چند دههٔ بعد فرد علاقه‌مندی بخواهد تصویری از چهرهٔ نشر کتاب در جامعه را برای خود ترسیم کند یا در مطالعه یا پژوهشی آن را به کار گیرد. هرگونه کمبود یا اعوجاجی در آن زمان که رخ نماید، هیچ نهاد و سازمانی خود را مسئول نخواهد دانست. تنها مضمون چهرهٔ نشر در آن تاریخ کتابخانهٔ ملی شناخته خواهد شد. تردیدی نیست که دست‌اندرکاران و بیش از همه مسئولان مستقیم تهیهٔ کتابشناسی ملی بیش از دیگران بر این مهم واقفند. نکتهٔ مهم در این جریان، یافتن راهکارهای مناسب برای رفع کمبودهای احتمالی است، تا بتوان در آینده چهره‌ای هر چه واقعی‌تر از نشر کشور ترسیم کرد. مقولهٔ صحت اطلاعات نیز کم اهمیت‌تر از جامعیت آن نیست، بویژه اینکه در جامعهٔ ما

کتابشناسی ملی نقشی دوگانه دارد؛ یعنی علاوه بر انعکاس انتشارات کشور، تغذیه‌کننده کتابخانه‌های مختلف از لحاظ سازماندهی مواد نیز هست. هرگونه لغزش در ارائه اطلاعات یا بی‌دقتی در مقابله با مستندات موضوعی و نام‌ها عیناً وارد نظام سازماندهی کتاب‌ها در کتابخانه‌های گوناگون خواهد شد و کتابخانه‌ها، به دلیل اعتمادی که به کتابخانه ملی دارند، خود را مجاز به تغییری در اطلاعات آنها نمی‌دانند. بدیهی است که در این امر، هرگز فرد یا بخش خاصی مورد ملامت قرار نخواهد گرفت، چه افراد چند صباحی هستند و معلوم نیست که عمر کاری آنها چه قدر پیاید. اما کتابخانه ملی نهادی پایا و ماندگار است و طبعاً کل این نهاد مسئولیت خواهد داشت.

مسئولیت جامعیت و صحت کتابشناسی ملی، بنابراین، مسئولیتی جمعی است. به بیان دیگر، کل جامعه در این مسئولیت سهیم است و این دغدغه باید دامنگیر کلیه سازمان‌های مسئول باشد. اما چون مسئول و تدوین‌کننده کتابشناسی ملی کتابخانه ملی است بار مسئولیت این نهاد بیش از دیگران است. امروز ممکن است بتوان نقیصه‌ها و کمبودها را ناشی از ضعف عملکرد سایر نهادها دانست یا به آنها نسبت داد، اما فواید آنها تنها اثر برجای مانده سخن می‌گوید و مهر کتابخانه ملی بر آن اثر قابل انکار نیست و ممکن است سندی نیز از عملکردهای جانبی و مؤثر بر کار کتابشناسی ملی برجای نمانده باشد.

عباس خُزّی